

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВО- ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

Навчальний посібник

Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
як навчальний посібник для здобувачів ступеня магістра
за освітньою програмою «Менеджмент підприємств оборонно-промислового комплексу»
спеціальності D3 Менеджмент

Укладачі: В.М. Бегма, А.Р. Дунська

Електронне мережеве навчальне видання

Київ
КПІ ім. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО
2026

УДК 339.9:[338.45:623]:658
Б37

Укладачі: *Бегма Віталій Миколайович*, д-р екон. наук, проф.
Дунська Алла Рашидівна, д-р екон. наук, проф.

Рецензент *Войтко С.В.*, д-р екон. наук, проф.,
зав. кафедри міжнародної економіки, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Відповідальний редактор *Марчук В.Є.*, д-р техн. наук, проф.

*Гриф надано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
(протокол № 9 від 26.06.2026 р.)
за поданням вченої ради факультету менеджменту та маркетингу
(протокол № 10 від 01.06.2026 р.)*

Б37 Основи міжнародного військово-технічного співробітництва: навчально-методичний комплекс [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за освіт. програмою «Менеджмент підприємств оборонно-промислового комплексу» спец. D3 Менеджмент / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: В. М. Бегма, А. Р. Дунська. – Електрон. текст. дані (1 файл). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2026. – 50 с.

Навчальний посібник містить опис дисципліни «Основи міжнародного військово-технічного співробітництва», компетенції, програмні результати навчання, тематичний план курсу, У навчальному посібнику розкрито мета та завдання вивчення кожної теми курсу, надано перелік питань для обговорення та практичні завдання по кожній темі для набуття практичних навичок. Окремий розділ посібника присвячено виконанню індивідуального завдання у форматі реферату, зокрема представлено зміст завдання, тематику та вимоги до оформлення. У посібнику подана рейтингова система оцінювання, що використовується під час викладання курсу та перелік рекомендованих інформаційних джерел.

УДК 339.9:[338.45:623]:658

Реєстр. № 25/26-558. Обсяг 1,7 авт. арк.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
проспект Берестейський, 37, м. Київ, 03056
<https://kpi.ua>

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5354 від 25.05.2017 р.

© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
СТРУКТУРА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	8
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ	12
ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСИТАННЯ	12
ТЕМА 2. ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ТОВАРИ ТА ПОСЛУГИ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	15
ТЕМА 3. МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА РИНКУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСИТАННЯ	18
ТЕМА 4. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВІЙСЬКОВО- ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	21
ТЕМА 5. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТОМ ПРОДУКЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ.....	23
ТЕМА 6. БЕЗПЕКА У СФЕРІ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	26
ТЕМА 7. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ.....	29
ТЕМА 8. НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ВТС УКРАЇНИ.....	32
ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ: РЕФЕРАТ.....	35
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	40
РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	45
РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА.....	48

ВСТУП

Викладання дисципліни «Основи міжнародного військово-технічного співробітництва» спрямоване на ознайомлення студентів з основними завданнями і змістом міжнародного військово-технічного співробітництва, літературою з питань теорії та практики міжнародного бізнесу у сфері торгівлі продукцією військового призначення та подвійного використання, формування у студентів системи теоретичних знань та практичних навичок у сфері реалізації завдань військово-технічного співробітництва, уміння приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності та глобальних ризиків.

Вивчення дисципліни дасть студенту:

- поняття та правові засади міжнародного воєнного-технічного співробітництва;
- розуміння основних напрямів зовнішньої політики і пріоритети України у сфері міжнародного воєнного-технічного співробітництва;
- розуміння основних завдань міжнародного військово-технічного співробітництва України;
- знання щодо нормативно-правової бази міжнародного військово-технічного співробітництва України;
- розуміння діяльності державних органів та структури керівництва міжнародним військово-технічним співробітництвом України;
- розуміння механізмів координації діяльності суб'єктів міжнародного військово-технічного співробітництва України;
- вміння визначити роль, місце, пріоритетність, механізми і процедури реалізації конкретного заходу з точки зору загальних цілей і завдань державної стратегії міжнародного військово-технічного співробітництва України;
- уміння аналізувати статус відносин, стан, завдання і перспективи воєнно-політичного впливу на військово-технічне співробітництво України з конкретною іноземною державою:

- уміння визначити роль, місце і пріоритетність конкретного заходу міжнародного співробітництва з точки зору реалізації загальних цілей і завдань військово-технічної політики України;
- розуміння того, як використовувати у практичній діяльності особливості, механізм реалізації і процедуру продажу Україною озброєння, оборонних послуг на зовнішньому ринку;
- знання щодо обмежень, що діють у сфері експорту озброєнь, військової техніки та надання спеціальних послуг та використовувати у практичній діяльності;
- знання щодо тенденцій розвитку міжнародного військово-технічного співробітництва України;
- знання щодо сучасного стану світового ринку торгівлі озброєнням і військовою технікою та тенденціями його розвитку.

Предметом вивчення є міжнародне військово-технічне співробітництво та його місце в системі зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних відносин. Набуття студентами теоретичних та практичних навичок щодо організації зовнішньоторговельних операцій з продукцією військового та подвійного призначення.

Викладення курсу зорієнтоване на формування у студентів таких **компетентностей:**

ЗК 02 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 03 Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК 05 Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ФК 01 Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в тому числі у відповідності до визначених цілей та міжнародних стандартів.

ФК 04 Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів організації.

ФК 05 Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.

ФК 10 Здатність до управління організацією та її розвитком.

ФК 12 Здатність ідентифікувати, аналізувати та вирішувати складні управлінські проблеми функціонування й розвитку ОПК на основі системного підходу з урахуванням впливу внутрішнього і зовнішнього середовища.

ФК 13 Здатність формувати та реалізовувати стратегії розвитку, орієнтовані на інноваційні, технологічні та безпекові пріоритети, включаючи управління повним життєвим циклом продукції оборонного призначення.

ФК 15 Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні, цифрові та міжнародні рішення, включаючи проекти цифрової трансформації, військово-технічного співробітництва та адаптацію виробництва до стандартів НАТО.

Завдання курсу реалізуються через досягнення наступних **програмних результатів навчання**:

ПРН 01 Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах.

ПРН 02 Ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення .

ПРН 03 Проектувати ефективні системи управління організаціями.

ПРН 05 Планувати діяльність організації в стратегічному та тактичному розрізах.

ПРН 06 Мати навички прийняття, обґрунтування та забезпечення реалізації управлінських рішень в непередбачуваних умовах, враховуючи вимоги чинного законодавства, етичні міркування та соціальну відповідальність.

ПРН 07 Організовувати та здійснювати ефективні комунікації всередині колективу, з представниками різних професійних груп та в міжнародному контексті.

ПРН 09 Вміти спілкуватись в професійних і наукових колах державною та іноземною мовами.

ПРН 12 Вміти делегувати повноваження та керівництво організацією (підрозділом).

ПРН 13 Вміти планувати і здійснювати інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення організації (підрозділу).

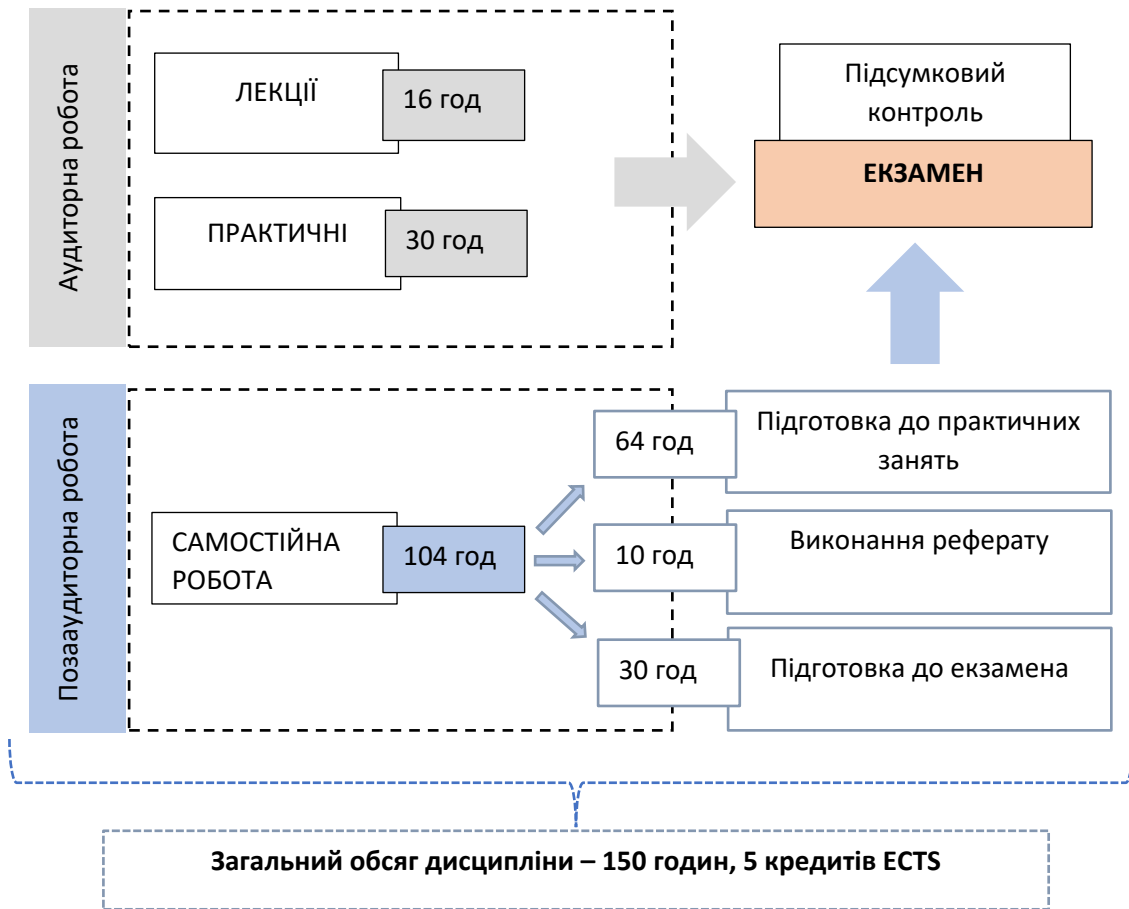
ПРН 15 Аналізувати середовище функціонування та системні ризики, оцінювати виклики безпекового середовища та визначати напрями сталого розвитку суб'єктів ОПК на основі системного підходу.

ПРН 17 Планувати та реалізовувати проєкти трансформації та міжнародного співробітництва, застосовуючи сучасні управлінські інструменти та забезпечуючи відповідність процесів стандартам НАТО.

Пререквізити: дисципліна ґрунтується на результатах навчання, які студент отримав на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Постреквізити: Управління проєктами.

СТРУКТУРА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Нижче наведена тематична структура вивчення дисципліни:

Тема 1. Загальна характеристика ринку товарів військового призначення та подвійного використання.

Тема 2. Ціноутворення на товари та послуги товарів військового призначення.

Тема 3. Маркетингові дослідження на ринку товарів військового призначення та подвійного використання.

Тема 4. Основні поняття та сутність військово-технічного співробітництва.

Тема 5. Державне регулювання експортом продукції військового призначення та подвійного використання.

Тема 6. Безпека у сфері військово-технічного співробітництва.

Тема 7. Основні поняття та організаційні засади експортного контролю.

Тема 8. Національна система ВТС України.

Структурно-логічна побудова курсу представлена в таблиці:

Назва розділів, тем	Розподіл годин				Опис занять	Контрольні заходи
	Л	П	С	Σ		
Тема 1. Загальна характеристика ринку товарів військового призначення та подвійного використання	2	4	6	12	Л.1. Теоретичні основи, термінологія та принципи функціонування ринку товарів військового та подвійного використання. Його основні показники та відмінності від ринку звичайних товарів. П.1. Світовий ринок зброї. Сучасні тенденції та особливості. П.2. Критерії за якими торгівлю зброєю класифікують на «чорний» та «сірий» експорт. Роль державного апарату в організації сірих поставок.	Опитування, Виконання ситуаційних і аналітичних завдань
Тема 2. Ціноутворення на товари та послуги товарів військового призначення	2	4	6	12	Л.1. Ціноутворення на товари та послуги товарів військового призначення. Огляд підходів до встановлення зовнішньоторговельних цін на товари військового та подвійного використання. П. 1. Основні тенденції, що визначають зміну вартості військової техніки (від покоління до покоління та в процесі тривалого випуску). П.2. Фіксовані договірні ціни від цін на підставі відшкодування (компенсації) витрат	-

Тема 3. Маркетингові дослідження на ринку товарів військового призначення та подвійного використання	2	4	6	12	Л.1. Основні принципи маркетингових досліджень на ринку товарів військового призначення та подвійного використання. П 1. Сутність принципів маркетингу ТВП, його відмінність від звичайного маркетингового аналізу ринку. П.2 Специфіка військових доктрин та їхній вплив на сегментацію ринку ТВП.	Опитування, Виконання ситуаційних і аналітичних завдань
Тема 4. Основні поняття та сутність військово-технічного співробітництва	2	4	6	12	Л.1. Основні поняття та сутність військово-технічного співробітництва. П 1. Основні типи міждержавних відносин, які охоплюють сучасне поняття «військово-технічне співробітництво» (ВТС). П.2. Можливі ризики ВТС для України.	-
Тема 5. Державне регулювання експортом продукції військового призначення та подвійного використання	2	4	8	14	Л 1. Державне регулювання експортом продукції військового призначення та подвійного використання. П.1. Роль Державного посередника(ДП) на ринку ТВП. Протириччя між зовнішньополітичною та комерційною складовими. П.2. Типи державного контролю над експортом ТВП. Їхні сильні та слабкі сторони.	Опитування, Виконання ситуаційних і аналітичних завдань
Тема 6. Безпека у сфері військово-технічного співробітництва	2	4	8	14	Л. 1. Безпека у сфері військово-технічного співробітництва П.1. Методи, які використовують іноземні держави для прямої протидії політиці своїх конкурентів на ринку зброї.	Опитування, Виконання ситуаційних і аналітичних завдань

					П.2. Організація переговорного процесу щодо укладення зовнішньоторговельних угод. Можливі ризики для Державного посередника.	
Тема 7. Основні поняття та організаційні засади експортного контролю	2	2	8	12	Л.1. Основні поняття та організаційні засади експортного контролю. П 1. Експортний контроль як метод здійснення державного регулювання та інструмент реалізації державної монополії в галузі ВТС. П.2. Основні принципи, що лежать в основі формування державної політики у сфері експортного контролю для забезпечення національної безпеки.	Опитування, Виконання ситуаційних і аналітичних завдань
Тема 8. Національна система втс України	2	2	8	12	Л. Класифікація логістичних центрів, парків та хабів та їх роль в обслуговуванні глобальних товарних потоків. Особливості складських операцій. П 1. Засади державної політики у сфері нацбезпеки на яких базується підконтрольність та підзвітність усіх вітчизняних суб'єктів ВТС центральним органам виконавчої влади.	Опитування, Виконання ситуаційних і аналітичних завдань
Модульна контрольна робота		2	8	10	Передбачає теоретичні та аналітичні завдання	Оцінювання теоретичного та аналітичного завдання
Реферат	-	-	10	10		
Екзамен		-	30	30	Письмова робота	Оцінювання результатів
Всього	16	30	104	150		

Примітка: Л – лекції, П – практичні заняття, Н – навчальна діяльність, О - оцінювання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Компетенції:

- **ЗК 02:** Здатність спілкуватися з експертами з інших галузей (військовими, юристами, економістами) щодо термінології та правових засад ТВП.
- **ФК 12:** Здатність аналізувати складні управлінські проблеми функціонування ринку ТВП на основі системного підходу з урахуванням чинників зовнішнього середовища.
- **ФК 13:** Здатність формувати стратегії розвитку з урахуванням безпекових пріоритетів та ризиків («сірий»/«чорний» ринки).

Програмні результати навчання:

- **ПРН 01:** Критично осмислювати й вибирати аналітичний інструментарій для оцінки регулярного та випадкового секторів ринку зброї.
- **ПРН 15:** Аналізувати середовище функціонування та системні ризики на світовому ринку ТВП, виклики безпекового середовища.

Мета: Сформувати у студентів цілісне уявлення про специфіку, структуру, механізми та особливості функціонування світового та національного ринків товарів військового призначення (ТВП) і подвійного використання.

Завдання:

1. Ознайомити з понятійно-категоріальним апаратом у сфері ТВП та товарів подвійного використання.
2. Дослідити ключові відмінності ринку ТВП від цивільних товарних ринків.
3. Проаналізувати регулярний та випадковий сектори ринку, а також феномени «сірого» та «чорного» експорту.
4. Розглянути роль компенсаційних (офсетних) угод та державної підтримки у забезпеченні конкурентоспроможності експортерів.

Питання для розгляду:

1. Основні поняття та термінологія: ТВП, товари подвійного використання, міжнародні передачі.
2. Специфічні риси, ознаки та обмеження ринку ТВП порівняно з ринком цивільної продукції.
3. Структура ринку: регулярний та випадковий сектори.
4. Нелегальні та напівлегальні сегменти («сірий» та «чорний» експорт).
5. Особливості конкурентної боротьби, державна підтримка експорту та офсетні угоди.

Контрольні запитання:

1. У чому полягає сутнісна відмінність між товарами військового призначення та товарами подвійного використання?
2. Які специфічні чинники обмежують вільне функціонування ринку ТВП порівняно з цивільними ринками?
3. Чим відрізняється регулярний сектор ринку зброї від випадкового?
4. Які умови сприяють виникненню «сірого» та «чорного» експорту ОВТ?

5. Що таке офсетна угода і яку роль вона відіграє під час укладання міжнародних контрактів на поставку ТВП?

Практичні завдання до теми:

1. **Аналіз та класифікація номенклатури товарів:** Студентам надається перелік із 10 специфічних найменувань продукції (наприклад, тепловізійні приціли, промислові безпілотні літальні апарати, спеціалізоване програмне забезпечення, спеціальні сплави, артсистеми). Потрібно класифікувати кожен позицію за категоріями: «Товари військового призначення», «Товари подвійного використання» або «Цивільна продукція», обґрунтувавши рішення на основі їхніх технічних характеристик.

2. **Кейс-стаді «Розмежування секторів ринку»:** Розглянути практичний сценарій міжнародної поставки. Визначити, до якого сектора ринку (регулярного чи випадкового) належить операція, охарактеризувати наявні ризики («сірого» чи «чорного» експорту) та запропонувати заходи щодо їх мінімізації.

Контекст ситуації:

Державне оборонне підприємство «Аеро-Щит» (Україна) виготовляє оптико-електронні системи спостереження та наведення для бронетехніки. Останні 5 років підприємство працює в межах укладеного 10-річного контракту з Міністерством оборони Країни А (країна-член НАТО), регулярно постачаючи комплектуючі за заздалегідь узгодженим графіком.

Під час чергової міжнародної виставки озброєнь до представників «Аеро-Щит» звернулася приватна торговельна компанія-посередник, зареєстрована в офшорній зоні. Вона запропонувала терміново викупити партію з 15 оптико-електронних систем за ціною, що на 40% перевищує ринкову, з 100% передоплатою. Згідно з наданими документами, кінцевим вантажоодержувачем зазначається цивільна компанія з Країни Б, яка нібито планує використовувати ці системи для оснащення пошуково-рятувальних гелікоптерів. Однак геополітична аналітика свідчить, що Країна Б є близьким партнером держави, яка перебуває під міжнародними санкціями та збройним ембарго.

Завдання для студентів:

1. Класифікація секторів ринку:

○ Визначте, до якого сектора ринку ТВП (регулярного чи випадкового) належить поточний 10-річний контракт із Міністерством оборони Країни А.

- До якого сектора належить раптова пропозиція від офшорної компанії-посередника? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Аналіз безпекових ризиків:

- Які ознаки у наведеному кейсі вказують на високу ймовірність потрапляння продукції у «сірий» або «чорний» сектори ринку?
- Проаналізуйте ризики, яких зазнає підприємство «Аеро-Щит» та держава у разі виконання цієї закупки (юридичні, репутаційні, санкційні).

3. Розробка алгоритму дій та заходів мінімізації:

- Які юридичні та процедурні кроки має зробити керівництво підприємства відповідно до вимог експортного контролю перед прийняттям рішення?
- Складіть перелік документів та перевірок (зокрема перевірка End-User Certificate), які необхідно вимагати від покупця для упередження несанкціонованого реекспорту.

3. Розрахунок та оцінка компенсаційної (офсетної) угоди: За наданими умовами міжнародного контракту на закупівлю ОВТ (загальна сума — \$100 млн, вимоги щодо офсету — 50%) розробити структуровану офсетну програму, розподіливши зобов'язання між прямим офсетом (передача технологій складання) та непрямим офсетом (інвестиції в супутні галузі або закупівля цивільної продукції).

ТЕМА 2

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ТОВАРИ ТА ПОСЛУГИ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Компетенції:

- **ФК 01:** Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій ціноутворення у відповідності до міжнародних стандартів.

- **ФК 04:** Здатність до ефективного використання ресурсів та обґрунтування витрат на всіх етапах життєвого циклу продукції оборонного призначення.
- **ФК 13:** Управління повним життєвим циклом продукції оборонного призначення з урахуванням чинників дорожчання та засвоєння виробництва.

Програмні результати навчання (ПРН):

- **ПРН 05:** Планувати діяльність оборонних підприємств та бюджетування проєктів ОВТ у стратегічному та тактичному розрізах.
- **ПРН 06:** Обґрунтовувати управлінські рішення щодо вибору типу контрактної ціни (фіксована чи з відшкодуванням витрат) в умовах невизначеності.
- **ПРН 13:** Планувати і здійснювати фінансове та матеріальне забезпечення розробки/виробництва ОВТ.

Мета: Засвоєння методологічних засад, підходів та практичних інструментів формування цін на зразки озброєння, військову техніку та послуги військового призначення на всіх етапах їхнього життєвого циклу.

Завдання:

1. Вивчити структуру та підходи до оцінки повній вартості зразків ОВТ упродовж життєвого циклу.
2. Проаналізувати чинники, що впливають на зростання вартості ОВТ (міжпоколінне дорожчання, чинники часу та засвоєння).
3. Опанувати основні методи та підходи до ціноутворення на ТВП.
4. Дослідити специфіку встановлення цін у рамках виробничої кооперації та розглянути види контрактних цін.

Питання для розгляду:

1. Оцінка остаточної вартості ОВТ за етапами життєвого циклу (розробка, виготовлення, експлуатація, утилізація).
2. Чинники зміни вартості ОВТ: чинник часу, дорожчання від покоління до покоління, чинник засвоєння.
3. Підходи до ціноутворення: витратний, за економічними результатами, на основі порівняння ринкових цін.
4. Особливості трансфертного ціноутворення у міжнародній виробничій кооперації.
5. Типи договірних цін у контрактах на ТВП (фіксовані, з відшкодуванням витрат тощо).

Контрольні запитання:

1. З яких основних етапів складається життєвий цикл зразка ОВТ і як вони впливають на його остаточної вартість?
2. У чому полягає суть сукупної дії «чинника засвоєння» та «чинника часу» на вартість серійного виробництва ОВТ?
3. Чому витратний підхід залишається поширеним у ціноутворенні на ТВП, попри його недоліки?
4. Які особливості має ціноутворення при розробці та постачанні комплектуючих у міждержавній кооперації?
5. За яких умов у міжнародній торгівлі ТВП доцільно застосовувати ціни з відшкодуванням витрат замість фіксованих цін?

Практичні завдання до теми:

1. **Моделювання вартості життєвого циклу (LCC) зразка ОВТ:** За наданими базовими даними розрахувати сукупну вартість володіння зразком техніки. Врахувати витрати на НДДКР, серійне виготовлення, технічне обслуговування, ремонт і модернізацію за 15 років експлуатації, а також утилізацію. Проаналізувати частку кожного етапу в остаточної вартості.

2. Розрахунок ефекту «кривої засвоєння» (Learning Curve):

Застосувати чинник засвоєння виробництва для визначення собівартості виробництва 10-ї, 50-ї та 100-ї одиниці нової військової техніки за умови, що випуск першого зразка вимагав 10 000 людино-годин, а коефіцієнт засвоєння становить 85%.

3. Вибір та обґрунтування типу контрактної ціни:

Запропоновано дві моделі контрактів: розробка інноваційного безпілотного комплексу з високим рівнем неовизначеності та серійне постачання стандартних боєприпасів. Обґрунтувати доцільність застосування фіксованої ціни або ціни з відшкодуванням витрат для кожного випадку.

ТЕМА 3

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА РИНКУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Компетенції:

- **ЗК 03:** Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій для збору й обробки кон'юнктурної інформації.
- **ФК 01:** Здатність використовувати інструментарій маркетингового аналізу ринку ТВП.
- **ФК 15:** Здатність розробляти інноваційні та міжнародні рішення на основі оцінки кон'юнктури та потенціалу ринку.

Програмні результати навчання:

- **ПРН 01:** Критично осмислювати та використовувати методи маркетингових досліджень у непередбачуваних умовах ринку ТВП.
- **ПРН 02:** Ідентифікувати проблеми збуту та просування ТВП і обґрунтовувати методи їх вирішення.
- **ПРН 15:** Аналізувати ринкове середовище, системні та комерційні ризики на основі розрахунку показників кон'юнктури.

Мета: Опанування специфіки та методів проведення маркетингових досліджень, оцінки кон'юнктури ринку ТВП, аналізу попиту й пропозиції, а також способів просування військово-технічної продукції.

Завдання:

1. Розкрити сутність та завдання маркетингової діяльності на ринку ТВП.
2. Визначити вплив воєнних доктрин, геополітичних та юридичних обмежень на сегментацію ринку.
3. Опанувати методику аналізу кон'юнктури ринку ТВП за допомогою системи показників.
4. Вивчити особливості рекламування ТВП та проведення міжнародних виставок озброєнь.

Питання для розгляду:

1. Сутність, специфічні функції та завдання маркетингу ТВП.
2. Політичні, юридичні та економічні обмеження при проведенні маркетингових досліджень.
3. Вплив оборонних доктрин та безпекових концепцій держав на сегментацію ринку.
4. Аналіз кон'юнктури ринку ТВП: показники попиту, пропозиції, пропорційності та комерційного ризику.

5. Особливості рекламно-інформаційної діяльності та роль міжнародних виставок і салонних показників ОВТ.

Контрольні запитання:

1. У чому полягає специфіка маркетингу ТВП порівняно з класичним споживчим чи промисловим маркетингом?
2. Як воєнна доктрина країни-імпортера впливає на її попит на певні види ОВТ?
3. Які ключові показники використовуються для оцінки ділової активності та кон'юнктури ринку ТВП?
4. Чому міжнародні виставки озброєнь є ключовим інструментом просування ТВП на ринку?
5. Які основні категорії комерційного ризику враховують під час маркетингових досліджень ринку зброї?

Практичні завдання до теми:

1. **Оцінка кон'юнктури ринку за системою показників:** На основі статистичних даних щодо попиту, пропозиції, обсягів імпорту та комерційних ризиків у визначеному регіоні розрахувати показники кон'юнктури ринку ТВП та зробити висновок щодо доцільності виходу на цей ринок.

2. **Сегментація ринку на основі аналізу воєнних доктрин:** Студентам надаються витяги з воєнних доктрин двох різних країн (одна орієнтована на оборонну концепцію та захист кордонів, інша — на експедиційні операції). Визначити потенційний попит кожної країни на конкретні види ОВТ (бронетехніка, ППО, ударні БПЛА, десантні кораблі).

3. **Розробка концепції виставкового стенда на міжнародній виставці ОВТ:** Скласти план участі підприємства ОПК у міжнародному

салоні зброї (наприклад, IDEX або MSPO). Визначити цільову аудиторію, сформулювати key-messages, вибрати експонати для салонного показу та скласти графік презентацій з урахуванням обмежень щодо публічності та секретності.

ТЕМА 4

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Компетенції:

- **ФК 10:** Здатність до управління організацією та розвитку міжнародних зв'язків оборонного підприємства.
- **ФК 13:** Здатність формувати стратегії ВТС, орієнтовані на інноваційні та безпекові пріоритети держави.
- **ФК 15:** Здатність впроваджувати міжнародні рішення ВТС та адаптувати процеси/виробництво до стандартів НАТО.

Програмні результати навчання:

- **ПРН 05:** Стратегічне планування заходів ВТС в інтересах сектору безпеки і оборони.
- **ПРН 07:** Організовувати та здійснювати ефективні комунікації з міжнародними партнерами у контексті ВТС.
- **ПРН 17:** Планувати та реалізовувати проєкти міжнародного співробітництва, забезпечуючи відповідність процесів стандартам НАТО.

Мета: Сформувати розуміння сутності, форм, принципів та зовнішньополітичного значення військово-технічного співробітництва (ВТС) як складової системи національної безпеки.

Завдання:

1. Розкрити поняття ВТС, його мету, завдання та роль у реалізації зовнішньої політики держави.
2. Класифікувати основні види та форми міждержавного ВТС.
3. Дослідити роль ВТС у процесах євроатлантичної інтеграції та адаптації ОПК до стандартів НАТО.
4. Визначити потенційні ризики та виклики, які можуть виникати під час розширення міждержавного ВТС.

Питання для розгляду:

1. Сутність, мета та завдання ВТС як інструменту оборонної та зовнішньої політики.
2. Класифікація форм ВТС (постачання ОВТ, спільні розробки, ремонт і модернізація, навчання персоналу).
3. ВТС як чинник євроатлантичної інтеграції та переходу на стандарти НАТО.
4. Ризики та загрози при здійсненні ВТС для національної безпеки та технологічного суверенітету.

Контрольні запитання:

1. Як ВТС взаємодіє із зовнішньою політикою та забезпеченням воєнно-економічної безпеки держави?
2. Які існують основні типи та форми міждержавних відносин у сфері ВТС?
3. Чому гармонізація зі стандартами НАТО є критичною для сучасного розвитку ВТС України?
4. У чому полягають можливі ризики надмірної залежності від іноземних партнерів у сферах постачання або розробки ОВТ?

Практичні завдання до теми:

1. **Проектування форми міждержавного ВТС:** На основі вихідних даних про технологічні можливості Країни-А (високий науковий потенціал) та Країни-Б (наявність фінансових ресурсів та виробничих потужностей) розробити оптимальну схему ВТС (спільні НДДКР, створення СП або ліцензійне виробництво).

2. **Оцінка відповідності оборонної продукції стандартам НАТО (STANAG):** Студентам надається технічний опис вітчизняного зразка ОВТ. Необхідно ідентифікувати ключові напрями адаптації (калібр, системи зв'язку, паливо, логістика) для досягнення взаємозамінності з системами НАТО.

3. **Аналіз ризиків розширення ВТС:** Скласти матрицю ризиків (технологічних, політичних, фінансових) для проекту спільної розробки засобу ППО з іноземним партнером та розробити заходи щодо їх мінімізації.

ТЕМА 5

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТОМ ПРОДУКЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Компетенції:

- **ЗК 05:** Здатність діяти на основі етичних міркувань та пріоритету державних інтересів над комерційними.
- **ФК 05:** Здатність організовувати взаємодію між підприємствами ОПК, спецекекспортерами та державними регуляторними органами.

- **ФК 12:** Регулювання та вирішення управлінських проблем функціонування суб'єктів ОПК з урахуванням нормативно-правового середовища.

Програмні результати навчання:

- **ПРН 03:** Проектувати ефективні системи управління та взаємодії із державними регуляторами у сфері ВТС.
- **ПРН 06:** Прийняття та забезпечення реалізації управлінських рішень у сфері експорту ОВТ із чітким дотриманням вимог чинного законодавства та соціальної відповідальності.

Мета: Засвоєння знань про інституційні та правові засади державного регулювання експорту ТВП, механізми балансування між державними й комерційними інтересами, а також функціонування інституту спецекекспортерів.

Завдання:

1. Вивчити інституційну систему та важелі державного регулювання експорту ТВП.
2. Охарактеризувати роль, завдання та правовий статус державних посередників (спецекекспортерів).
3. Проаналізувати виклики узгодження державних (безпекових) і приватних (комерційних) інтересів суб'єктів ВТС.
4. Розглянути системи та види державного контролю над експортними операціями.

Питання для розгляду:

1. Інституційні засади державного регулювання експорту ТВП та товарів подвійного використання.

2. Роль, функції та правовий статус державних посередників (спецекспортерів).
3. Проблема балансу між комерційними інтересами виробників ОВТ та геополітичними пріоритетами держави.
4. Види та процедури державного контролю за міжнародними передачами ТВП.

Контрольні запитання:

1. Для чого держава встановлює монополію або жорсткий контроль над міжнародними передачами ТВП?
2. Які ключові функції виконує державний посередник (спецекспортер) у системі ВТС?
3. Як вирішується конфлікт між бажанням підприємства ОПК отримати прибуток та державними геополітичними обмеженнями?
4. Які види державного контролю застосовуються на різних етапах укладання та виконання експортного контракту?

Практичні завдання до теми:

1. **Симуляція процедури погодження експортного контракту:**
Розподілити між студентами ролі (представник підприємства-виробника, спецекспортер, МЗС, Міноборони, ДСЕСКУ). Провести умовне узгодження експорту партії ТВП до країни, що перебуває у зоні потенційного регіонального конфлікту, оцінивши баланс між комерційною вигодою та геополітичними ризиками.
2. **Аналіз структури комісійної винагороди спецекспортера:**
Надати розрахунок вартості послуг державного посередника під час виконання міжнародного контракту. Оцінити обґрунтованість витрат на маркетинг, юридичний супровід та страхування угоди.

3. **Розробка алгоритму перевірки кінцевого споживача (End-User Certificate):** Скласти чек-лист перевірки сертифіката кінцевого споживача на предмет відсутності ознак підробки або виходу продукції на «сірий» ринок.

ТЕМА 6

БЕЗПЕКА У СФЕРІ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Компетенції:

- **ЗК 05:** Здатність дотримуватися норм безпеки та етичних міркувань під час міжнародних контактів.
- **ФК 12:** Здатність ідентифікувати й нейтралізувати зовнішні та внутрішні загрози функціонуванню підприємств ОПК.
- **ФК 13:** Формування безпекових пріоритетів під час передачі оборонних технологій.

Програмні результати навчання:

- **ПРН 06:** Навички обґрунтування безпекових рішень в умовах ризику та протидії зовнішньому впливу.
- **ПРН 09:** Вміння безпечно та професійно спілкуватись у міжнародних і наукових колах іноземною та державною мовами.
- **ПРН 15:** Комплексний аналіз системних ризиків та викликів безпекового середовища у сфері ВТС.

Мета: Формування компетенцій щодо ідентифікації ризиків, протидії загрозам воєнно-економічній безпеці, захисту критичних технологій та забезпечення безпеки на всіх етапах ВТС.

Завдання:

1. Визначити складові безпеки у сфері ВТС та її зв'язок із національною безпекою.
2. Вивчити засоби протидії несумлінній конкуренції, економічному тиску та розвідувальній діяльності конкурентів.
3. Проаналізувати специфічні ризики на етапах переговорних процесів та виконання контрактів.
4. Опанувати механізми захисту критичних технологій, ноу-хау та інформації з обмеженим доступом.

Питання для розгляду:

1. Воєнно-економічна безпека як складова національної безпеки під час здійснення ВТС.
2. Протидія несумлінній конкуренції, промисловому шпигунству та зовнішньому економічному тиску.
3. Оцінка та мінімізація ризиків під час проведення міжнародних переговорів і укладання зовнішньоторговельних угод.
4. Захист прав інтелектуальної власності, технологій та державної таємниці у ВТС.

Контрольні запитання:

1. Які загрози національній безпеці можуть виникнути у разі неконтрольованої передачі військових технологій за кордон?
2. Як виявляється несумлінна конкуренція на світовому ринку ТВП та якими є способи захисту від неї?
3. З якими безпековими ризиками стикаються делегації під час переговорного процесу щодо ВТС?
4. Які інструменти захисту ноу-хау та інтелектуальної власності застосовуються при виконанні спільних оборонних проєктів?

Практичні завдання до теми:

1. **Аудит безпеки переговорного процесу:** Проаналізувати кейс із підготовки міжнародних переговорів щодо передачі військово-технічної документації. Виявити потенційні канали витоку конфіденційної інформації та розробити інструкцію щодо захисту ноу-хау та режимних об'єктів.
2. **Моделювання заходів протидії промисловому шпигунству:** На основі описаної ситуації спроби несанкціонованого доступу іноземної компанії-конкурента до критичної технології розробити комплекс заходів із контррозвідального захисту та кібербезпеки оборонного підприємства.

Контекст ситуації

Українське оборонно-промислове підприємство **ТОВ «Армор-Тех»** завершує дослідно-конструкторську розробку (НДДКР) інноваційного алгоритму захисту зв'язку та автопілотування для наземних роботизованих комплексів. Технологія дозволяє працювати в умовах активного придушення засобами РЕБ і належить до критично важливих технологій подвійного/військового призначення.

Протягом останніх двох місяців служба безпеки підприємства зафіксувала низку підозрілих інцидентів:

- **Соціальна інженерія:** На особисті пошта та профілі у соціальних мережах LinkedIn провідних інженерів-розробників надходять привабливі пропозиції працевлаштування від нібито «європейського рекрутингового агентства» з проханням виконати «тестове завдання», яке частково дублює архітектуру розроблюваного ПЗ.
- **Кібератака (Phishing & Malware):** Головний конструктор отримав електронний лист із зашифрованим вкладенням під виглядом офіційного запрошення на безпекову конференцію в ЄС. Аналіз файлу виявив шпигунське програмне забезпечення (Spyware), орієнтоване на непомітне виведення сирцевого коду з робочих станцій.
- **Фізичний та інсайдерський ризик:** Під час міжнародного саміту один з іноземних партнерів (представник компанії-конкурента) наполегливо пропонував провести непротокольну зустріч у неофіційній обстановці та «надати консультаційну допомогу» в обмін на ознайомлення з технічною документацією.

Завдання для студентів

1. Ідентифікація та аналіз загроз

- Класифікуйте виявлені інциденти за векторами атак: *фізична безпека/інсайдери, кіберзагрози/IT-периметр, соціальна інженерія/людський чинник.*
- Оцініть потенційні юридичні, воєнно-технічні та економічні наслідки у разі можливого витоку цієї критичної технології на користь іноземної компанії-конкурента.

2. Розробка комплексу контррозвідального захисту (Physical & Personnel Security)

- Складіть інструкцію щодо режимно-секретного органу (РСО) підприємства для інженерно-технічного персоналу при спробах вербування або збору інформації через соціальні мережі.

- Сформулюйте регламент проведення переговорів із foreign партнерами та правила виїзду співробітників, які володіють ноу-хау, на міжнародні заходи чи виставки.

3. Побудова системи кібербезпеки та IT-захисту (Cybersecurity Architecture)

- Запропонуйте технічні та організаційні заходи для локалізації кіберзагрози (наприклад, сегментація мережі, впровадження політики Zero Trust, ізоляція критично важливих серверів від мережі Інтернет (Air-Gapping), розмежування прав доступу).

- Розробіть алгоритм дій (Incident Response Plan) служби IT-безпеки у разі виявлення шпигунського ПЗ на робочому комп'ютері співробітника.

4. Взаємодія з державними органами

- Вкажіть, із якими державними контролюючими та правоохоронними органами (ДСБУ, СБУ тощо) має взаємодіяти підприємство ОПК при фіксації спроб промислового шпигунства та який порядок інформування передбачено законодавством.

Очікуваний результат виконання завдання

Студенти готують письмовий «План-концепцію комплексної протидії промислому шпигунству та захисту критичної технології для ТОВ "Армор-Тех"», який містить:

1. Матрицю ризиків та загроз (із визначенням ймовірності та сили впливу).
2. Чек-лист інструктажу співробітників щодо протидії соціальній інженерії.
3. Схему ізоляції та захисту контуру НДДКР (архітектура мережевої безпеки).
4. Протокол інформування державних органів про факт контррозвідувальної загрози.

3. **Оцінка форс-мажорних ризиків у міжнародних контрактах:** Скласти розділ «Форс-мажор та безпека» для контракту на постачання ОВТ в умовах введення нових санкцій, розірвання логістичних ланцюгів або активізації бойових дій.

ТЕМА 7

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ

Відповідність:

- **ЗК 02:** Взаємодія з експертами Державної служби експортного контролю та інших контролюючих органів.

- **ФК 01:** Використання міжнародних стандартів та норм експортного контролю в практиці менеджменту.

- **ФК 12:** Забезпечення відповідності діяльності оборонних суб'єктів вимогам міжнародних режимів нерозповсюдження.

Програмні результати навчання (ПРН):

- **ПРН 06:** Прийняття управлінських рішень із чітким дотриманням вимог законодавства про експортний контроль.
- **ПРН 13:** Інформаційне та методичне забезпечення правомірності міжнародних передач товарів на підприємстві.

Мета: Засвоєння нормативно-правових засад, принципів функціонування державної системи експортного контролю та практичних вимог міжнародних режимів нерозповсюдження.

Завдання:

1. Вивчити принципи побудови та функціонування державної системи експортного контролю.
2. Ознайомитися з провідними міжнародними режимами нерозповсюдження (Вассенаарські домовленості, РКРТ тощо).
3. Дослідити міжнародно-правові зобов'язання України у сфері контролю за міжнародними передачами ТВП і товарів подвійного використання.
4. Вивчити порядок отримання дозволів, висновків та проходження експортних процедур.

Питання для розгляду:

1. Сутність, завдання та принципи державної системи експортного контролю.
2. Багатосторонні міжнародні режими експортного контролю (Вассенаарські домовленості, РКРТ, Група ядерних постачальників тощо).

3. Міжнародні зобов'язання України щодо дотримання режимів нерозповсюдження зброї масового знищення та контролю за передачею звичайних озброєнь.

4. Процедура ідентифікації товарів, надання дозволів/висновків на право здійснення міжнародних передач.

Контрольні запитання:

1. Яка головна мета функціонування державної системи експортного контролю?

2. Які основні завдання виконують Вассенаарські домовленості та Режим контролю за ракетними технологіями (РКРТ)?

3. Що таке процедура ідентифікації товарів і чому вона є обов'язковою для експортерів?

4. Яка відповідальність передбачена за порушення законодавства у сфері експортного контролю?

Практичні завдання до теми:

1. **Практична ідентифікація товару за списками експортного контролю:** За наведеним технічним описом обладнання (наприклад, п'ятиосьовий фрезерний верстат або специфічний хімічний реагент) визначити за списками контрольованих товарів, чи підлягає позиція експортному контролю, та визначити її код.

2. **Розробка положення про Внутрішньофірмову систему експортного контролю (ВФСЕК):** Скласти проєкт внутрішньофірмової інструкції для підприємства ОПК, яка регламентує дії співробітників під час підписання угод із foreign замовниками.

3. **Розбір юридичного кейсу щодо порушення режимів нерозповсюдження:** Опрацювати реальний або змодельований прецедент порушення вимог Вассенаарських домовленостей чи РКРТ. Кваліфікувати правопорушення, визначити види відповідальності (адміністративна, кримінальна, міжнародні санкції) та запропонувати алгоритм виправлення ситуації.

ТЕМА 8

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ВТС УКРАЇНИ

Компетенції -

- **ФК 04:** Ефективне залучення й використання зовнішніх ресурсів та міжнародної допомоги для розвитку вітчизняного ОПК.
- **ФК 10:** Управління суб'єктами національної системи ВТС на рівні підприємств та державних структур.
- **ФК 15:** Впровадження проєктів трансформації ВТС України, залучення іноземних інвестицій та створення спільних підприємств.

Програмні результати навчання (ПРН):

- **ПРН 07:** Організація міжвідомчої та міжнародної комунікації в рамках національної системи ВТС.
- **ПРН 12:** Вміння делегувати повноваження та здійснювати керівництво підрозділами ВТС на підприємствах ОПК.
- **ПРН 17:** Реалізація проєктів трансформації національної системи ВТС України та її інтеграція до безпекового простору НАТО/ЄС.

Мета: Вивчення архітектури, нормативно-правової бази, інституційного устрою, поточного стану та перспектив розвитку національної системи ВТС України в умовах сучасних безпекових викликів.

Завдання:

1. Проаналізувати структуру та функції державних органів у системі ВТС України.
2. Вивчити механізми координації, підконтрольності та підзвітності суб'єктів ВТС.
3. Оцінити сучасний стан та специфіку функціонування вітчизняного ОПК в умовах повномасштабних безпекових загроз.
4. Визначити стратегічні пріоритети розбудови ВТС України, включаючи залучення інвестицій та створення спільних підприємств.

Питання для розгляду:

1. Складові та інституційна структура національної системи ВТС України.
2. Повноваження та механізми взаємодії державних органів у сфері ВТС (Президент України, РНБО, Кабінет Міністрів, ДСЄКУ, МОУ, Мінстратегпром).
3. Сучасний стан, трансформація та пріоритети розвитку ВТС України.
4. Перспективи створення спільних оборонних підприємств з іноземними партнерами та інтеграція України в оборонно-промисловий комплекс ЄС і НАТО.

Контрольні запитання:

1. Які державні органи входять до структури управління та контролю національної системи ВТС України?
2. Як здійснюється координація діяльності суб'єктів ВТС в Україні?

3. Які ключові зміни відбулися у пріоритетах ВТС України під впливом викликів національній безпеці?

4. Які шляхи та формати створення спільних оборонних підприємств є найбільш перспективними для інтеграції вітчизняного ОПК у світовий ринок?

Практичні завдання до теми:

1. **Побудова карти інституційного взаємозв'язку суб'єктів ВТС України:** Скласти графічну схему та пояснювальну записку взаємодії між РНБО, Кабінетом Міністрів, ДСЕСКУ, Міноборони, Мінстратегпромом та підприємствами ОПК під час реалізації масштабного проєкту ВТС.

2. **Розробка концепції створення спільного підприємства (Joint Venture) в галузі Defence Tech:** Скласти дорожню карту заснування спільного оборонного підприємства між українським розробником БПЛА та іноземним інвестором із дотриманням усіх вимог національного законодавства про ВТС.

3. **Аналіз стратегічного плану залучення міжнародної допомоги та інвестицій:** На основі поточних безпекових викликів розробити пропозиції щодо пріоритетних напрямів залучення іноземних технологій та фінансових ресурсів для модернізації вітчизняного ОПК.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ: РЕФЕРАТ

Відповідно до навчального плану підготовки магістрів за освітньо-професійною програмою «Менеджмент підприємств оборонно-промислового комплексу» по дисципліні «Основи міжнародного військово-технічного співробітництва» передбачено виконання індивідуального завдання у вигляді реферату.

Нижче наведені орієнтовні теми рефератів. Разом з тим студент може самостійно запропонувати тему реферату і погодити її з викладачем.

Тематика рефератів

1. Специфіка та трансформація світового ринку озброєнь у період сучасних геополітичних змін.
2. Проблема демаркації та експортного контролю товарів подвійного та потрійного (цивільне, військове, спецслужби) призначення.
3. Феномен «сірого» та «чорного» ринків зброї: джерела виникнення, загрози та міжнародні механізми протидії.
4. Роль та ефективність офсетних (компенсаційних) угодах у сучасній міжнародній торгівлі ОВТ.
5. Державна підтримка та протекціонізм національних виробників на міжнародному ринку ТВП.
6. Особливості застосування методу сукупної вартості володіння (ТСО / LCC) на різних етапах життєвого циклу ОВТ.
7. Проблема міжпоколінного дорожчання військової техніки та її вплив на оборонні бюджети країн світ.
8. Порівняльний аналіз фіксованих цін та цін з відшкодуванням витрат у міжнародних оборонних контрактах.
9. Специфіка трансфертного ціноутворення та розподілу витрат у міжнародних коопераційних проєктах виробництва ОВТ.

- 10.Механізми страхового та фінансово-кредитного забезпечення міжнародних поставок продукції військового призначення.
- 11.Вплив трансформації воєнних доктрин та концепцій безпеки на формування попиту на новітні види ОВТ.
- 12.Методологія аналізу кон'юнктури ринку ТВП та розрахунок комерційних ризиків експортера.
- 13.Міжнародні виставки та салони озброєнь як майданчик для просування ОВТ та військово-технічної дипломатії.
- 14.Специфіка формування маркетингової стратегії підприємства ОПК при виході на нові регіональні ринки.
- 15.Роль аналітичних центрів (наприклад, SIPRI) у дослідженні тенденцій та кон'юнктури світового ринку зброї.
- 16.ВТС як інструмент зовнішньої політики та фактор забезпечення воєнно-економічної безпеки держави.
- 17.Потенціал та бар'єри адаптації вітчизняного ОПК до процесів стандартизації та взаємозамінності НАТО (STANAG).
- 18.Спільне розроблення та виробництво ОВТ як вища форма міждержавного військово-технічного співробітництва.
- 19.Ризики технологічної залежності та втрати суверенітету при реалізації міжнародних проєктів ВТС.
- 20.Інститут державних посередників (спецекспортерів): міжнародний досвід та українська практика.
- 21.Проблема гармонізації комерційних інтересів суб'єктів ОПК та стратегічних безпекових пріоритетів держави.
- 22.Порівняльний аналіз систем державного регулювання експорту ТВП у США (ITAR/EAR) та країнах ЄС.
- 23.Дозвільна система та механізми державного контролю за виконанням зовнішньоекономічних угод у сфері ВТС.
- 24.Захист прав інтелектуальної власності та технологічного потенціалу в міжнародних проєктах ВТС.

- 25.Механізми забезпечення інформаційної та кібербезпеки під час міжнародних переговорів і кооперації у сфері ОПК.
- 26.Методи протидії несумлінній конкуренції та промислового шпигунству на ринку озброєнь.
- 27.Управління ризиками невиконання або розірвання міжнародних контрактів на поставку ТВП у критичних умовах.
- 28.Роль багатосторонніх режимів експортного контролю (Вассенаарські домовленості, РКРТ) у запобіганні розповсюдженню зброї.
- 29.Процедура ідентифікації товарів військового та подвійного використання: нормативні та практичні аспекти.
- 30.Система внутрішньофірмового експортного контролю на підприємствах ОПК: етапи побудови та функціонування.
- 31.Юридична відповідальність суб'єктів господарювання за порушення законодавства у сфері експортного контролю.
- 32.Еволюція та сучасна архітектура національної системи ВТС України.
- 33.Перспективи розбудови спільних оборонних підприємств (Joint Ventures) України з міжнародними партнерами.
- 34.Залучення іноземних інвестицій та грантової підтримки в оборонні технології (Defence Tech) України.
- 35.Роль і перспективи ВТС України в рамках Європейської оборонно-промислової стратегії (EDIS).

Вимоги до оформлення індивідуального завдання

Реферат має бути виконаний на згідно з діючим стандартом оформлення текстових документів (ДСТУ 3008:2015. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення) на аркушах формату А4 (210х297 мм).

Реферат має бути виконаний українською мовою і подана керівнику в надрукованому або електронному вигляді.

Обсяг реферату має становити 25±5 сторінок (перша сторінка – титульний лист) виконаних в форматі редактора Word.

Шрифт основного тексту: Times New Roman розміром 14.

Параметри сторінки: поля зверху та низу – 2 см, справа – 1 см, зліва – 2,5 см; інтервал – 1,5, абзац – 1,25 см.

Всі сторінки (окрім титульного листа) повинні бути пронумеровані.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №..

Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок роботи, не проставляючи його номера. Наступні сторінки нумерують у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Кожну структурну частину курсової роботи починають з нової сторінки.

Такі структурні частини курсової роботи, як ЗМІСТ, ВСТУП, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ не мають порядкового номера.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Графіки, схеми, і таблиці необхідно подавати в курсовій роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці.

Графіки та схеми позначають словом «Рисунок 1.2 – Назва рисунку» і нумерують послідовно в межах розділу.

Таблиці нумерують послідовно в межах розділу. Номер таблиці

складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2 – Назва таблиці» (друга таблиця першого розділу). Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над нею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Слово «Таблиця» вказують один раз над першою частиною таблиці, над іншими частинами таблиці пишуть: «Продовження табл. ____» із зазначенням номера таблиці. В таблиці використовують шрифт Times New Roman, 12 кегль, міжрядковий інтервал – 1.

Посилання на літературне джерело зазначається під таблицею.

Можливими формами посилань є:

- Джерело: [14], якщо таблицю відображено ідентично джерелу;
- Складено на основі [14], якщо таблиця формувалась автором відповідно до даних літературного джерела;
- Складено за даними [14], якщо таблиця формувалась на основі даних Державної служби статистики, підприємства;
- Розраховано за даними [14], якщо автор самостійно робив розрахунки використовуючи дані Державної служби статистики, підприємства;

Формули в роботі (якщо їх більше однієї) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери пишуть біля правого берега аркуша в одному рядку з відповідною формулою в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

Список використаних джерел розміщується після висновків. Такий список віддзеркалює самостійну творчу працю її автора і демонструє ступінь фундаментальності проведеного дослідження.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т.ін.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування), в алфавітному

порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Додатки оформлюють як продовження курсової роботи на наступних її сторінках. Кожен з них починають з нової сторінки. Їм дають заголовки, надруковані угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «ДОДАТОК__» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер З, Г', Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, додаток А, додаток Б і т.д. Якщо в роботі один додаток, він позначається як додаток А.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів (СРС) є основною формою засвоєння навчального матеріалу у час, вільний від обов'язкових аудиторних занять. Метою СРС є поглиблення, узагальнення та закріплення теоретичних знань, розширення практичних навичок аналізу світового та національного ринків товарів військового призначення (ТВП) і подвійного використання, а також формування критичного мислення в умовах безпекових ризиків та невизначеності.

Загальний обсяг самостійної роботи з дисципліни становить **104 години** (згідно з навчальним планом).

1. Структура та розподіл годин самостійної роботи студентів

№ з/п	Вид самостійної роботи	Кількість годин	Форма поточного / підсумкового контролю
1	Підготовка до практичних занять та опрацювання лекційного матеріалу (за темами):	64	Опитування, виконання ситуаційних і аналітичних завдань
1.1	<i>Тема 1. Загальна характеристика ринку товарів військового призначення та подвійного використання</i>	6	Перевірка розв'язання кейсу «Розмежування секторів ринку» та класифікації ТВП/подвійного використання
1.2	<i>Тема 2. Ціноутворення на товари та послуги товарів військового призначення</i>	6	Перевірка розрахунку ефекту «кривої засвоєння» та LCC
1.3	<i>Тема 3. Маркетингові дослідження на ринку ТВП та товарів подвійного використання</i>	6	Оцінка показників кон'юнктури ринку та сегментації
1.4	<i>Тема 4. Основні поняття та сутність військово-технічного співробітництва</i>	6	Аналіз та презентація матриці ризиків ВТС
1.5	<i>Тема 5. Державне регулювання експортом продукції військового призначення та подвійного використання</i>	8	Симуляція процедури погодження контракту / аналіз End-User Certificate
1.6	<i>Тема 6. Безпека у сфері військово-технічного співробітництва</i>	8	Захист «Плану-концепції комплексної протидії промислового шпигунству»
1.7	<i>Тема 7. Основні поняття та організаційні засади експортного контролю</i>	8	Перевірка практичної ідентифікації товарів та ВФСЕК
1.8	<i>Тема 8. Національна система ВТС України</i>	8	Оцінка карти інституційного взаємозв'язку та дорожньої карти Joint Venture
1.9	<i>Підготовка до Модульної контрольної роботи (МКР)</i>	8	Оцінювання письмової МКР
2	Виконання індивідуального завдання (реферату):	10	Подання роботи та захист/презентація результатів
2.1	Пошук, опрацювання нормативних джерел та аналітичних матеріалів (SIPRI, ДСЕКУ, ЄК тощо)	4	Перевірка структури та переліку джерел
2.2	Написання тексту реферату та	4	Попередня перевірка

	оформлення згідно з ДСТУ 3008:2015		викладачем
2.3	Підготовка презентації та публічного виступу	2	Оцінювання за РСО (макс. 10 балів)
3	Підготовка до підсумкового семестрового контролю (екзамену):	30	Складання письмового екзамену
3.1	Систематизація теоретичного матеріалу за всіма темами курсу (Теми 1–8)	15	Письмові відповіді на екзаменаційному білеті
3.2	Розв'язання типових ситуаційних і розрахунково-аналітичних задач	15	Розв'язання практичних завдань у білеті
РАЗОМ		104	

2. Зміст та методичні вказівки до видів самостійної роботи

2.1. Підготовка до практичних занять та опрацювання навчального матеріалу (64 год)

Під час самостійної підготовки до практичних занять здобувачі вищої освіти мають опрацювати лекційний матеріал, рекомендовану базову та додаткову літературу, законодавчі та нормативно-правові акти України (Закони України «Про національну безпеку України», «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» тощо), а також електронні інформаційні ресурси.

Основні напрями самостійної роботи за темами:

- **Тема 1:** Дослідження специфіки регулярного та випадкового секторів ринку ТВП; опрацювання критеріїв виникнення «сірого» та «чорного» експорту; розробка заходів із перевірки документів End-User Certificate.
- **Тема 2:** Опанування методології розрахунку вартості життєвого циклу (LCC/TCO) зразків ОВТ; моделювання впливу «кривої засвоєння» (Learning Curve) на витрати серійного виробництва; порівняльний аналіз фіксованих цін та цін із відшкодуванням витрат.

- **Тема 3:** Розрахунок показників кон'юнктури ринку ТВП; аналіз впливу воєнних доктрин країн-імпортерів на структуру попиту на ОВТ; розробка концепції салонного показу та виставкової діяльності (IDEX, MSPO тощо).
- **Тема 4:** Вивчення форм міждержавного ВТС; оцінка параметрів взаємозамінності та адаптації вітчизняного ОПК до стандартів НАТО (STANAG); оцінка ризиків втрати технологічного суверенітету.
- **Тема 5:** Вивчення нормативних функцій державних посередників (спецекспортерів); проведення симуляції узгодження контракту між ДСЕКУ, МЗС, Міноборони та підприємством-виробником.
- **Тема 6:** Складання плану-концепції захисту критичних технологій від кібератак, соціальної інженерії та промислового шпигунства; формування регламенту режимно-секретного органу (РСО) та інструкцій під час переговорного процесу.
- **Тема 7:** Практична ідентифікація товарів за Списками контрольованих товарів; розробка проєкту Внутрішньофірмової системи експортного контролю (ВФСЕК); аналіз міжнародних режимів нерозповсюдження (Вассенаарські домовленості, РКРТ, ГЯП).
- **Тема 8:** Побудова карти інституційного взаємозв'язку державних органів у системі ВТС України (РНБО, КМУ, ДСЕКУ, МОУ, Мінстратегпром); розробка дорожньої карти створення спільного підприємства (Joint Venture) у сфері Defence Tech відповідно до євроінтеграційних ініціатив (EDIS, BraveTech-EU).

2.2. Виконання індивідуального завдання – реферату (10 год)

Виконання реферату є самостійною дослідно-аналітичною роботою здобувача, що передбачає глибоке опрацювання однієї з обраних актуальних тем у сфері міжнародного ВТС.

Етапи виконання реферату:

1. **Обрати та узгодити тему** з викладачем з-поміж запропонованого переліку НМК або запропонувати власну тематику.
2. **Здійснити бібліографічний пошук** та опрацювати не менше 10–15 фахових джерел (монографії, аналітичні звіти SIPRI, нормативно-правові акти, міжнародні угоди).
3. **Скласти план та написати текст реферату** до вимог ДСТУ 3008:2015.
4. **Оформити графічний матеріал** (таблиці, рисунки, схеми) з обов'язковим зазначенням джерел посилань.
5. **Підготувати підсумкову презентацію** (5–7 слайдів) та публічно захистити результати дослідження.

2.3. Підготовка до підсумкового семестрового контролю – екзамену (30 год)

Самостійна підготовка до екзамену передбачає узагальнення та систематизацію всього обсягу знань з дисципліни. Студент повинен:

- повторити теоретичний понятійно-категоріальний апарат дисципліни;
- заповнити прогалини в знаннях нормативно-правової бази;
- повторити алгоритми та методи розв'язання практичних задач (ціноутворення, розрахунок кон'юнктури, ідентифікація товарів, оцінка ризиків);
- опрацювати перелік орієнтовних екзаменаційних питань.

3. Консультаційна підтримка здобувачів

Для забезпечення ефективності виконання самостійної роботи кафедрою передбачено проведення щотижневих консультацій (в аудиторному форматі або через електронне навчальне середовище / Zoom / MS Teams), під час яких здобувачі можуть отримати роз'яснення щодо:

- складнощів у розв'язанні практичних та ситуаційних задач;
- методології проведення досліджень для написання реферату;
- процедур оформлення та перевірки робіт на наявність академічного плагіату.

РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання ґрунтується на застосування рейтингової системи оцінювання згідно Положення про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського. Семестровий контроль студента проводять за результатами підсумкового значення рейтингу з дисципліни. Максимальний сумарний рейтинг за курс – 100 балів. Нижня межа позитивного оцінювання кожного контрольного заходу складає 60% від його рейтингового балу.

Контрольні заходи та критерії їх оцінювання:

Шкала оцінювання заходів

№ з/п	Заходи поточного контролю	Ваговий бал	Кількість	Разом
1	Робота на практичних заняттях	5	6	30
2	Виконання реферату	10	1	10
3	Виконання МКР	10	1	10
4	Складання екзамену			50
	Рейтинг			100

9.1.Поточний контроль

Робота на практичних заняттях – передбачає виконання аналітичних та ситуаційних завдань, індивідуальних та командних міні-досліджень з презентацією результатів (рейтинговий бал 5, орієнтовна кількість заходів 10, максимальний бал – 50):

5 бали – завдання виконане без помилок у повному обсязі, усі елементи є обґрунтованими та якісно представленими;

4 бали – наявні певні недоліки у підготовці та/або виконанні завдання, які суттєво не впливають на його результат;

3 бали – завдання виконано з певними помилками, що мають вплив на обґрунтування результату;

0 балів – завдання не виконане.

9.2. Модульна контрольна робота – виконується під час проведення першого та другого календарного контролю (рейтинговий бал – 10, кількість заходів – 1, максимальний бал – 10).

Критерії оцінювання:

10 балів – повні відповіді на теоретичні запитання та аналітичне завдання

8-9 балів – присутні неточності в відповідях на теоретичні питання та аналітичне завдання

7 балів – робота містить правильні відповіді на теоретичні запитання і не повна відповідь на аналітичне завдання

6 балів – в роботі є правильні і повні відповіді лише на теоретичні питання

0 – студент не володіє матеріалом

9.3. Реферат передбачає виконання дослідно-аналітичного завдання відповідно до НМК дисципліни з наступною презентацією результатів (рейтинговий бал – 10, кількість заходів – 1, максимальний бал – 10):

Критерії оцінювання:

10 балів – питання роботи викладені у достатньому обсязі, збалансовані за обсягом, логічно узгоджені, наведені посилання на використані джерела, чітко сформульована думка студента, відстежується його критичне мислення.

8-9 балів – збережена логіка викладення матеріалу, питання висвітлені у повному обсязі, але присутній дисбаланс за обсягом.

7 балів – не чітко вибудована логіка викладення матеріалу, нечітко викладена думка студента.

6 балів – в роботі присутні недоліки у викладені матеріалу, відсутнє критичне мислення студента, не повністю висвітлені питання окремих параграфів, є зауваження щодо графічної візуалізації теоретичних положень, є суттєву зауваження щодо підібраних джерел.

0 балів – є суттєві зауваження по змісту реферату, зокрема зміст параграфів не відповідає змісту, присутня компіляція запозиченого матеріалу, наявні ознаки академічного плагіату.

Розрахунок рейтингу:

Підсумковий рейтинг студента визначається як:

$$RC = 50 + 50 = 100 \text{ балів,}$$

де 50 балів – семестровий рейтинг;

50 балів – підсумковий іспит у письмовій формі.

Допуск до складання Підсумкового екзамену можливий за умови отримання студентом не менше 50% балів за п. 1-5. Необхідною умовою допуску до екзамену є зарахування розрахункової роботи, всіх тестів та модульної контрольної роботи.

Критерії оцінювання відповіді на екзамені:

50 – 48 балів – повні відповіді на всі питання або є окремі несуттєві розрахункові помилки в задачах;

47 – 40 балів – присутні неточності в відповідях на теоретичні запитання, є помилки в задачах;

39 – 34 балів – неповні відповіді на теоретичні та практичні запитання;

0 – 33 балів – неповні відповіді на теоретичні запитання, не розв'язані задачі.

Оцінювання результатів навчання (компетентностей) здобувачів здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням до оцінок за університетською шкалою, згідно з таблицею:

Рейтингова оцінка здобувача (кількість балів)	Університетська шкала оцінок рівня здобутих компетентностей (результатів навчання)
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

Базова література

1. Основи міжнародного військово-технічного співробітництва: конспект лекцій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за освіт. програмою «Менеджмент підприємств оборонно-промислового комплексу» спец. D3 Менеджмент / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: В. М. Бегма. – Електрон. текст. дані (1 файл: 682 Кбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2026. – 90 с. – Назва з екрана. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/82797>
2. Концептуальні засади воєнно-економічної безпеки держави / І. М. Ткач: Київ, НУОУ ім. І. Черняхівського, 2018. 312 с.
3. Теорія озброєння. Науково-технічні проблеми та завдання. Том 2. Військово-технічне співробітництво в системі забезпечення воєнної безпеки держави / Чепков І. Б. та ін. Київ: Видавничий дім Бураго, 2015. 395 с.
4. Військово-технічне співробітництво: шляхи удосконалення / В.О. Смірнов, та ін. Київ: ЦНДІ ОВТ ЗСУ, 2010. 216 с.
5. Теоретичні засади управління оборонними ресурсами / Мокляк С.П. та ін. Київ : Генеральний штаб Збройних Сил України, 2023. – 485 с.

6. Стратегічне управління військово-технічним співробітництвом в інтересах забезпечення воєнної безпеки України / В. М. Бегма та ін. Київ: ІПНБ, НАОУ, 2005. 228 с.

Додаткова література:

1. Горбулін В. П. Як перемогти Росію у війні майбутнього. Київ : Брайт Букс, 2021. 248 с.

2. Коваль В.В., Семененко О.М., Скуріневська Л.В., Мокляк С.П., Ткач І.М., Ясенко С.В. Теоретичні засади управління оборонними ресурсами: монографія. / []; під ред. О.М.Семененка. – К.: Генеральний штаб Збройних Сил України, 2023. – 485 с

3. Бадрак В., Згурець С. Як змінився оборонний потенціал України за 5 років війни: здобутки і виклики. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29678050.html>.

4. Горбулін В. П., Шеховцов В. С., Шевцов А. І. Входження ОПК України в європейський оборонно-промисловий простір. Стратегічні пріоритети. 2015. № 1 (34). С. 5–10.

5. Україна стане постачальником у межах європейських оборонних ланцюгів. State watch 23.12.2025. URL: <https://statewatch.org.ua/publications/ukraina-stane-postachalnykom-u-mezhakh-ievropeyskykh-oboronnykh-lantsiuhiv/> (дата звернення 02.04.2026).

6. Європейська програма safe: інтеграція українського оборонно-промислового комплексу. Веб сайт Мінекономіки. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/83472515-ed55-4b55-90c6-40a0627faa9?lang=uk-UA&title=Safe> (дата звернення 02.04.2026).

7. European Commission adopts \$1.7B work program to ramp up weapons production. Breaking defense. URL: <https://breakingdefense.com/2026/03/european-commission-adopts-1-7b-work-program-to-ramp-up-weapons-production/> (дата звернення 02.04.2026).

8. Оборонна промисловість України за рік збільшила виробництво у півтора рази. URL: <https://skeptik.com.ua/oboronnaia-promyshlennost-ukrainy-za-god-yvelichila-proizvodstvo-v-poltora-raza/> (дата звернення 02.04.2026).

9. BraveTech-EU: Україна та ЄС інвестують 100 млн євро у нову defense tech-ініціативу: веб сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/t.echnologies/bravetech-eu-ukraina-ta-es-investuyut-100-mln-u-novu-defence-tech-initsiativu> (дата звернення 02.04.2026).

Інформаційні ресурси:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 24.01.2026 № 2469-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

2. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 05.10.2025 р. № 549-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>

3. Офіційний сайт Європейської комісії URL: https://ec-europa-eu.libguides.com/european_defence_industry/eu-publications/recent